

etisk art: Berømte kunstnere har samme rett til taushet omkring sine sykdommer som andre mennesker. Etter denne anmelders oppfatning er det uriktig og forkastelig å offentliggjøre patografier hvis ikke angjeldende sykdom har hatt tydelig effekt på kunstnerens kreativitet (til det bedre eller verre) eller kunstneren selv har brukt sine sykdomserfaringer i sin kreative virksomhet. Her er det flere eksempler på tvilsom bruk av berømte kunstneres sykehistorier. Verst er historien om de to italienske filmskaperne Luchino Visconti og Federico Fellini. Begge fikk infarkt i høyre hemisfære. Fellini viser i en del etterlatte tegninger tegn til venstre neglekt, mens Visconti ikke rakk å demonstrere sine eventuelle bevarte kreative evner før han døde av følgene av infarkt. I kapitlet diskuteres neglekt og anosognosi hos ikke-afasiske pasienter med lesjon i høyre hemisfære inngående. Alt dette kunne vært gjort uten å nevne de to italienske kunstnerne! Eksemplene på denne type misbruk er flere. I Part 1 berettes det om Gershwins hjernetumor, noe som må anses som komplett uinteressant all den stund dette ikke innvirket på hans musikk. Forfatterne presterer å unnskyldte sin offentliggjøring av patografien med at tumors lokalisasjon har nevrobiologisk interesse nettopp fordi den ikke endret pasientens musikalske kreativitet!

Noen av kapitlene gir altså betydelig ny innsikt i hjernens funksjon og dens potensial for kreativitet. Resten er mest for de nysgjerrige som ønsker å kjenne til enda flere berømteter som led av syfilis.

Ragnar Stien
Oslo

Bli bedre!

Gawande A.

Better

A surgeon's notes on performance. 273 s.
London: Profile Books, 2007. Pris GBP 13
ISBN 978-1-86197-897-4

Budskapet er at vi ikke behøver å vente på nye medisinske fremskritt for å bli bedre. Vi kan gjøre mye mer ut av de kunnskapene vi allerede har.

Forfatteren er en ung amerikansk kirurg, 41 år gammel, av indisk herkomst og åpenbart begavet. Han studerte ved Harvard med Rhodes Scholarship, er kirurg ved Brigham and Woman's Hospital i Boston (generell og endokrin kirurgi) og i tillegg fast skribent for The New Yorker. Jeg ble oppmerksom på ham gjennom hans første utgivelse *Complications. A surgeon's notes on an imperfect science* (1).

Denne handler om å bli bedre. Det gjelder både den enkelte lege og hele helse-

tjenesten. Hans teknikk som forfatter er å kombinere refleksjoner og eksempler fra hele verden. Eksemplene er gripende fortellinger om hvordan noen får til det tilsynelatende umulige.

Del 1 handler om «diligence», dvs. flid og viljen til å holde ut. Det er tre eksempler. Det første er banalt: Å bekjempe kirurgiske sårinfeksjoner gjennom å vaske hendene – alltid. Det andre er ufattelig: «Operation mop-up» i India for å vaksinere 4,2 millioner barn mot polio i løpet av noen få dager for å avslutte kampen mot polio i India. Det tredje er krigskirurgene i Irak, som ved hjelp av mot og oppfinnsomhet har brakt krigsskadedødeligheten ned i 10 %.

Del 2 heter *Doing right* – og det er fem meget forskjellige eksempler. Det første er banalt: Å oppføre seg skikkelig mot avkledde pasienter. Det andre handler om det som går galt i helsetjenesten og håndteringen av det. Forfatteren er ikke i tvil om at det amerikanske systemet med rettssaker, enorme advokathonorarer og erstatningsutbetalinger er det verst tenkelige. Det tredje handler om leger og penger – «the struggle between doing right and doing well». Det fjerde er et uløselig dilemma. I USA er det fremdeles dødsstraff, legeforseningen tar avstand fra dette og erklærer at leger ikke skal delta. Men noen få leger, som også er imot dødsstraff, deltar likevel for å sikre at ofrene ikke lider unødig. Det femte er også et dilemma: Leger skal kjempe for livet, men det finnes en grense. Hvor går den?

Del 3 er kalt *Ingenuity* og har tre eksempler. Det første omhandler den kvinnelige anestesilegen Virginia Apgar som ikke fikk bli kirurg fordi hun var kvinne. Hun revolusjonerte nyfødtemedisinen med sin apgarskår. Den gjorde det enkelt å vurdere de nyfødte og sette i gang nødvendige tiltak: «Do what is right, and do it now.» Hun var «a lady of action» og hadde alltid en skalpell og en tube i håndvesken sin, klar for trakeostomi. Det andre eksemplet handler om cystisk fibrose. Ved et av sykehusene der man behandler denne sykdommen i USA er resultatene bedre og pasientene lever lenger enn andre steder. Det ligger altså helt til høyre på gausskurven («the bell curve»). Det skyldes lederen, Warren Warwick, som har en nesten fanatisk tilnærming. Både personell, pasienter og pårørende må lære perfeksjonisme. Gawande bemerker tørt at de fleste ligger jo midt på kurven. Det er ikke noe galt i det, det gale er å være tilfreds med det. Det siste eksemplet er fra indisk helse-tjeneste. Regjeringens helsebudsjett er på 4 dollar per innbygger. Likevel er levetiden fordoblet siden krigen, til 65 år. Det skyldes først og fremst legenes evne til å improvisere og aldri gi opp.

Forfatteren skriver så godt at leseren rives med. Det er ingen referanser i teksten, men noter til hvert kapittel. Jeg har hatt

utrolig glede av boken og tror mange andre også vil ha det. Derfor er mitt råd: Unn dere spennende og inspirerende leseglede.

Peter F. Hjort
Blommenholm

Litteratur

1. Gawande A. *Complications. A surgeon's notes on an imperfect science*. London: Profile Books, 2002.

Immunologiske refleksjoner

Ulvestad E.

Defending life

The nature of host-parasite relations. 241 s.
London: Springer, 2007. Pris EUR 145
ISBN 978-1-4020-5675-8

Det finst ei rekke tilnærmingar til dei vitenskaplege fagfeltene. Tekstbøker gir på sitt beste ein oppdatert status for symptom, funn, mekanismar, funksjonar – men representerer likevel eit situasjonsbilette. Ei historisk eller biografisk vinkling

kan bringe liv og forståing inn i den vitenskaplege prosessen og progresjonen. I *Defending life* demonstrerer Elling Ulvestad, medisinsk immunolog og mikrobiolog, kor nyttig det evolusjonære perspektivet alltid er når ein prøver å forstå komplekse biologiske system. Eit hovudmoment er at eigenskapane både til immunsystemet og til mikrobiologiske parasittar er blitt slik dei er på grunn av eit intimt samspel og ein krig som har vart i fleire hundre millionar år. Dette er rikt og konkret og mangfaldig eksemplifisert. I eit kort appendiks blir det innate og det adaptive immunsystemet konsist framstilt. Fylogenetiske analysar viser at det adaptive immunsystemet oppstod samtidig som det utvikla seg virveldyr med kjevefunksjon. Denne koinvidensen opnar for interessant innsikt. Det innate immunsystemet oppstod langt tidlegare i evolusjonen enn det adaptive. Ulvestad utviklar ein linsemetafor for å illustrere relasjonane mellom det innate og det adaptive immunsystemet. Denne illustrerer godt fokusering og spreing av immunreponsen og innlemmar også feilregulering, som kan arte seg som allergi eller autoimmunitet.

Vitskapsfilosofiske problem er den største utfordringa. Filosofen Martin Heidegger, som det ofte er referert til, peika i 1920-åra på at vitskapen tenderer mot faktasamling framfor avklaring av omgrep og djupare relasjonar. Ulvestad refererer også

til Charles Orosz, som ved årtusenskiftet framførte same kritikken – samtidig som den vitenskaplege prosessen brakte fram den første omfattande nukleotidsekvensen av menneskeleg arvestoff.

Immunologiens filosofi er i liten grad utdjupa tidlegare, og dette er eit viktig bidrag til å vise status og til å plassere immunologien i perspektiv. Det blir relatert til klassiske filosofar som Immanuel Kant og Georg W.F. Hegel, vitkapsfilosofar som Charles S. Peirce, Karl Popper og Thomas Kuhn og evolusjonsbiologar som John Maynard Smith, Ernst W. Mayr, Richard Dawkins og Stephen Jay Gould.

På same tid som dette er ei stimulerande vitkapsfilosofisk innføring gir ho også innblikk i ein viss kontrovers mellom dei vitkapsfolk som gjer oppdagingane og dei som vil tolke og forklare den «eigentlege» samanhengen. Ulvestad demonstrerer korleis metodologiske og konseptuelle avklaringsringar kan vise samanhengane mellom molekyl, celler, organismar og økosystem, samanhengar som no også er mål for det nye vitkapsfeltet systembiologi.

Defending life er eit gjennomarbeidd verk. Det reflekterer seg også i den systematisk oppbygde strukturen. Dei fem kapitla er alle tredelte, likeins er alle underkapittel tredelte. Det engelske språket til Ulvestad er rikt, presist og nyansert. Ei bok er framleis beste medium for refleksjon. Denne formidlar svært innsiktsfull refleksjon frå forfattaren – på same tid er stoffet gjort tilgjengeleg på ein måte som lar lesaren vere med på desse refleksjonane.

Karl-Henning Kalland
Gades Institutt
Universitetet i Bergen

Norsk botanikk

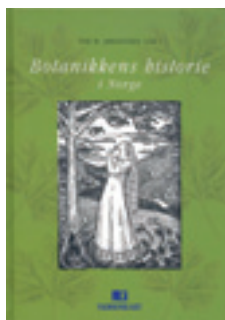
Jørgensen PM, red.

Botanikkens historie i Norge

396 s, ill. Bergen: Fagbokforlaget, 2007.

Pris NOK 428

ISBN 978-82-450-0499-1

Dette er et praktverk om botanikkens historie i Norge. Ifølge vaskeseddelen bygger det på mange års gransking av kilder som skriver seg fra de første spor etter våre forfedre og frem til 1964.

Hvorfor man har valgt å stoppe fremstillingen nettopp i 1964, er ikke klart. Redaktøren skriver at det da var 150 år siden vi fikk vårt første profesorat i faget, og at Rolf Nordhagen, som

ble foretatt etterpå. Selv om han ikke fikk eksamen, ble han gitt mulighet til å virke som lege med tittelen exam.med. Dette trivdes han ikke med og tok opp botanikken.

Redaktør Per M. Jørgensen er professor i botanisk systematikk ved Universitetet i Bergen. Sammen med en redaksjonskomité på fem personer og ytterligere seks bidragsytere har han skrevet en fascinerende og godt dokumentert historie. Den er svært rikt illustrert, figurlisten omfatter over 400 numre, mange av dem i farger. Det er imponerende hvilket bildemateriale man har klart å samle. Bakerst finnes lister over litteratur, planteslekter oppkalt etter nordmenn, personnavn og plantenavn, men ingen stikkordsliste. Det er i grunnen et savn, fordi innholdsfortegnelsen er temmelig knapp. Dessverre er ikke litteraturlisten komplett, visstnok av plasshensyn. Det vises i stedet til tidligere utgitte bibliografier. Jeg skulle ønske at man hadde utgitt den komplette listen på en nettside for boken. I et appendiks er det skrevet korte biografier om 31 ledende norske botanikere.

Botanikkens historie i Norge er beregnet på studenter på grunnleggende kurs i biologi og botanikk, men man trenger ikke være fagperson for å ha utbytte av den. «Botanikkinteresserte vil ha stor glede av boken,» står det på vaskeseddelen.

Også lest med medisinske briller er det mye å glede seg over. Fra gammelt av var botanikken nær knyttet til medisinstudiet. For eksempel militærlegen Ingjald Reichborn-Kjennerud (1865–1949) står i en særstilling når det gjelder medisinplanter. Selv om leger og apotekere har spilt en viktig rolle i utviklingen av faget, gjelder det visstnok ikke i Norge (1). Likevel er det ikke få leger som er omtalt her. Den første professor i faget i Norge, Christen Smith (1785–1816), var utdannet lege. Han døde dessverre i Afrika før han rakk å tiltre sitt embete. Smith var svært interessert i moser, men han rakk ikke å publisere noe om disse. På slutten av 1800-tallet kom det en sterk oppblomstring av mosestudier – bryologi. Den foregikk bemerkelsesverdig nok hovedsakelig blant en gruppe leger. Frantz Caspar Kiær (1835–93), Niels Wulfsberg (1847–88), Niels Bryhn (1854–1916) og Ingebrigt Hagen (1852–1917) var de fremste representantene for disse «moselegene».

Her beskrives også andre fascinerende medisiner. En av dem var Johannes M. Norman (1823–1903), som gikk opp til medisinsk embetseksamen i 1847, men strøk fordi deler av besvarelsen var på norsk i stedet for på den obligatoriske latin. Dette ble en sak som vakte offentlig oppmerksomhet og ledet til at reglementet ble endret. Dette skal ha vært et av mange eksempler på Normans «rettlinjede» natur. Imidlertid benektet han selv senere at han gjorde det med vilje, men av tidsnød – noe som også er protokollert i granskingen som

ble foretatt etterpå. Selv om han ikke fikk eksamen, ble han gitt mulighet til å virke som lege med tittelen exam.med. Dette trivdes han ikke med og tok opp botanikken.

En annen spennende skikkelse er Frederik Chr. Schübeler (1815–92), som tok medisinsk embetseksamen i 1840. Han virket om lege i noen år, men trivdes ikke med dette. Han brøt over tvært etter å ha falt i unåde som militærlege, siden han ikke ville tiltre en stilling i Bergen. Han blir beskrevet som en ganske underlig person, sta og oppførende, men også flittig, dristig og original. Han ble professor i 1866 og er blitt kalt norsk hagebruks far.

En annen som omtales som «vanskelig», var Johan Wille (1858–1924) – den første som tok doktorgraden i botanikk. Han var ikke lege, og det er kostelig å lese Aftenpostens omtale av disputasen fra 1885: «Akten varede kun 1¼ Time og var navnlig i Modsætning til de sidste medicinske Doktordisputatser af en meget fredelig Art.»

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Vetlesen V. Botanikkens historie i Norge. Anmeldelse av boken: Botanikkens historie i Norge. Apollon 2007; nr. 2: 49. www.apollon.uio.no/vis/art/2007_2/Artikler/bok-botanikk [3.9.2007].